

Knjiga *Istra u prapovijesno doba* namijenjena je u prvom redu čitateljima s njemačkoga jezičnog područja sa svrhom boljega upoznavanja s posebnim sadržajima – u ovome slučaju istarskim gradinama – za turiste, napose šetače. Vrlo je spretna što se tiče formata (tvrdo ukoričeni oktav), a istaknula bih i kakvoću ilustracija. Stare skice, crteži i idealizirane rekonstrukcije gradina, kupolnih grobnica i pogrebnih običaja daju knjizi dodatan šarm. Poslužit će, zbog popisa osnovne literature, i pokojem stručnjaku na početku produbljivanja znanja o prapovijesti sjevernoga Jadrana, a putnike po Istri potaknut će na posjet manje poznatih, skrovitih mjesta kojih nema u uobičajenoj turističkoj ponudi.

Dunja Glogović

Luka Veštar. Podvodno arheološko istraživanje u uvali Veštar kod Rovinja, Hrvatska 2008-2014. / Der Hafen von Veštar. Eine unterwasserarchäologische Untersuchung in der Bucht von Veštar bei Rovinj, Kroatien 2008-2014., urednik / Herausgeber Luka Bekić, Istraživačke studije iz podvodne arheologije 1 / Unterwasserarchäologische Forschungsstudien 1, Zadar: Međunarodni centar za podvodnu arheologiju u Zadru / Internationales Zentrum für Unterwasserarchäologie in Zadar, 2014., 295 str.

U novoj seriji monografija Istraživačke studije iz podvodne arheologije zadarskoga Međunarodnoga centra za podvodnu arheologiju kao prva je objavljena dvojezična hrvatsko-njemačka monografija *Luka Veštar. Podvodno arheološko istraživanje u uvali Veštar kod Rovinja, Hrvatska 2008-2014. / Der Hafen von Veštar. Eine unterwasserarchäologische Untersuchung in der Bucht von Veštar bei Rovinj, Kroatien 2008-2014.* Knjiga je, kao što je naglašeno na naslovnoj stranici, rezultat hrvatsko-bavarskoga projekta, a upravo je Bavarsko društvo za podvodnu arheologiju (Bayerische Gesellschaft für Unterwasserarchäologie e. V. [BGfU]) suizdavač 1. sveska. Dio financijske potpore za tiskanje ove monografije na 295 stranica osigurala je Slobodna Država Bavarska, odnosno Bavarsko državno ministarstvo za kulturu, znanost i umjetnost. Kako u „Predgovoru i zahvalama“ (7-10) ističe urednik publikacije Luka Bekić, ona „objedinjuje dosadašnje rezultate istraživanja i već objavljene tekstove

s najnovijim analizama koje provodi devet autora. Cilj ove knjige bilo je na jednom mjestu objediniti sva saznanja o drevnom Veštru“ (8).

Nakon prvoga, uvodnoga poglavlja slijede tri poglavlja u kojima su na pregledan i sustavan način, prateći kronološki slijed (prapovijesni, rimski i ranonovovjekovni Veštar), predstavljeni rezultati podvodnih i kopnenih istraživanja luke Veštar od 2008. do 2014. godine. Autori tekstova su Tobias Pflederer, Mario Bloier, Mladen Pešić, Luka Bekić, Marina Šimičić, Roko Surić, Ana Štilinović Mustaček, Tajana Trbojević Vukičević i Josip Višnjic.

Prvo je poglavlje, „Uvod / Einleitung“ (11-34), podijeljeno na dva dijela. U prvom članku „Hrvatsko-bavarska suradnja u istraživanju podvodne baštine u Jadranu 1994.-2014. / Kroatisch-bayerische Zusammenarbeit bei der Erforschung von Unterwasserdenkmälern in der Adria von 1994 bis 2014“ (13-18) Marcusa Prella predstavljena je bavarska neprofitna organizacija BGfU iz Münchena te slijed događaja koji je rezultirao ovom međunarodnom suradnjom. U drugom članku „Povijest istraživanja Veštra i nova istraživanja od 2008. do 2014. godine / Die Geschichte der Erforschung von Veštar und neue Untersuchungen von 2008 bis 2014“ (19-34) Luka Bekić daje pregled istraživanja, objava i razmišljanja o Veštru do 2008., a nakon toga predstavlja stručnu ekipu i uvodi čitatelja u metodologiju rada. Postojanje više molova koji nikad nisu sustavno arheološki istraživani potaknulo je istraživače da sonde postave upravo na položaje pretpostavljenih konstrukcija. U članku je prikazana nacrtna i fotodokumentacija, a u tekstu- alnom su dijelu detaljno opisani slojevi u istraženim sondama i rovovima.

Drugo poglavlje „Prapovijesni Veštar / Prähistorisches Veštar“ Luke Bekića sadrži jedan članak, „Veštar prije Veštra? / Veštar vor Veštar?“ (37-40), u kojem autor na temelju pronađenih rožnjačkih nalaza – nekoliko jezgri i alatki – zaključuje da su se na području uvale Veštar u prapovijesti obavljale razne poljoprivredne aktivnosti.

Treće je poglavlje „Rimski Veštar / Römisches Veštar“ (41-193) zastupljeno s 12 članaka u kojima su opisani svi antički nalazi pronađeni istraživanjem i pregledom terena. Niz započinje Tobias Pflederer člankom „Rimski mol 1 u Veštru. Arheološki nalazi i usporedba s drugim pristaništima rimskog doba u Istri / Die römische Hafentmole 1 von Veštar. Archäologischer Befund und Vergleich mit weiteren römerzeitlichen Schiffsanlegestellen in Istrien“ (43-50). Autor opisuje navedeni mol s površinskim i stratigrafskim nalazima, nudi arheološku interpretaciju u kojoj mol datira

od 1. do 3. stoljeća i pretpostavlja tzv. stil gradnje *a sacco*. Članak „Rano-rimska fina keramika iz Veštra / Frühromische Feinkeramik aus Veštar“ (51-72) Maria Bloiera predstavlja pronađenu talijansku *sigillatu* i keramiku tankih stijenki, što prati bogati katalog od 143 jedinice. Bloier zaključuje da je antički *Vistrum* zbog svojega zemljopisnog položaja između antičkih kolonija Parencija i Pole te neposredne blizine Akvileje imao koristi kao luka na zapadnoj obali istarskoga poluotoka i da je to vidljivo i po količini luksuznoga posuđa. Sljedeći članak na temu antičke keramike „Antička kuhinjska keramika i svjetiljke iz Veštra / Küchenkeramik und Lampen aus der Antike aus Veštar“ (73-96) Mladena Pešića obrađuje brojnu skupinu nalaza u kojoj su predstavljeni lonci, zdjele, tave, poklopci, vrčevi i svjetiljke pronađeni u veštarskoj luci. Ovi uporabni predmeti proizvodi su egejskih i sjevernoitalskih radionica, dok se nalazi južnoitalskih radionica javljaju u manjem broju. Članak prati nacrtna i fotodokumentacija te 73 kataloške jedinice. Slijede dva članka o predmetima koje je more ispralo iz zemljišnih profila na obali te su prikupljeni pregledom terena. Nalazi datirani od 4. do 7. st., koje Luka Bekić usporedbom oblika i ukrasa povezuje s jugoistočnoalpskom keramičkom skupinom, sadržani su u članku „Kasnoantička i ranobizantska keramika s obale Veštra / Spätantike und frühbyzantinische Keramik von der Küste von Veštar“ (97-110). Osim nekoliko ulomaka kamenih posuda, najzastupljeniji su keramički ulomci dijelovi lonaca, dubokih zdjela, peka, vrčeva i pekača. Svi su nalazi nacrtno predstavljeni na šest tabli kojima prethodi katalog sa 72 jedinice. Mladen Pešić u članku „Sjevernoafrička fina keramika i svjetiljke s obale Veštra / Nordafrikanische Feinkeramik und Lampen von der Küste von Veštar“ (111-119) predstavlja ulomke afričke *sigillate*, a riječ je o zdjelama, tanjurima, vrčevima i svjetiljkama. Kataloški obrađeni nalazi (43 jedinice) datirani su od 2. do 5., pa čak i u 7. st., a autor naglašava da u podmorju uvale ne postoje strukture iz tih razdoblja te da se trgovina luksuznim posuđem zasigurno odvijala kopnenim putem. Predstavljanje keramičkih predmeta iz razdoblja antike zaključuju Mladen Pešić i Luka Bekić člankom „Amfore i njihovi čepovi iz Veštra / Die Amphoren aus Veštar und ihre Pfropfen“ (121-136). Iskopavanjem mola 1 u Veštru pronađene su amfore tipa Dressel 6B iz istarskih radionica koje su i najzastupljenije, ali i druge amfore koje su datirane od 1. do 3. stoljeća. Pregledom uvale pronađeni su i ulomci uvezenih amfora koji se datiraju i do 6. stoljeća. Kataloški je obrađeno 100 nalaza, a crteži su predstavljeni na osam

tabli. Nakon keramičkih predmeta, u monografiji su predstavljene i metalni nalazi i to dvama člancima Luke Bekića, „Antički metalni nalazi iz Veštra / Antike Metallfunde aus Veštar“ (137-144) i „Numizmatički nalazi iz Veštra / Numismatische Funde aus Veštar“ (145-165). U prvom su članku predstavljene predmete razne namjene, izrađeni od željeza, bronce i olova. Riječ je o oružju (koplje, šiljci strelica, nož-britva) i utilitarnim predmetima, kao što su dijelovi vojne odore (okov, predica i sl.), ribarski pribor, koji je i najbrojniji (udica, upletka za mrežu, utezi i sl.), te ostali predmeti kao što su klinovi, čavli, zakovice i ključevi. Nalazi koji potječu iz kasne antike kataloški su obrađeni, a crteži su predstavljene na dvije table. U drugom su članku obrađeni numizmatički nalazi koji su pronađeni u uvali Veštar tijekom posljednjih dvadesetak godina. Neki su primjerci već objavljeni, a ovom prilikom je u katalogu prikazan 71 novčić. Iako taj novac nije značajan stratigrafski pokazatelj za nalazište Veštar, obradom je utvrđeno da svi nalazi potječu iz rimskoga i bizantskoga doba, odnosno iz vremena kada je luka imala najveći značaj. Nalazi su i statistički obrađeni pa je na temelju kovanica pogodnih za analizu iznesen zaključak kako je većina pronađenoga novca kovana u radionicama Akvileje, Siscije i Tesalonike. Marina Šimičić obradila je antičko staklo i ostale rimske nalaze u člancima „Antički stakleni nalazi iz Veštra / Antike Glasfunde aus Veštar“ (167-178) i „Ostali rimski nalazi iz Veštra / Weitere römische Funde aus Veštar“ (179-182). Nakon uvoda u tematiku, u prvom su članku obrađeni stakleni predmeti s obzirom na njihovu namjenu pa se tako opisuju čaše, zdjelice, kozmetičke posudice, privjesak i žeton za igru. Kataloški obrađene nalaze autorica datira od 2. do 6. stoljeća. Ostali su rimski nalazi obrađeni u drugom članku, gdje je autorica obradila nekoliko različitih vrsta nalaza pronađenih u rimskom sloju sonde A prilikom podvodnih iskopavanja. Kao najznačajniji se predmet ističe ulomak koštane frulice, a navode se i drveni predmeti razne namjene, sjemenke i koštice te kameni brus. U članku „Arhitektonski nalazi iz antičkih slojeva Veštra / Architektonische Funde aus den antiken Schichten von Veštar“ (183-190) Roko Surić interpretira tegule, ostatke mlina i tijeska za masline, tordirani stupić, kapitel/bazu stupa i dovratnik te zaključuje da ti nalazi svjedoče o gospodarskoj slici raskošnoga antičkog *Vistruma*. Autorski dvojac Ana Štilinović Mustaček i Tajana Trbojević Vukičević u članku „Životinjske kosti iz antičkih slojeva Veštra / Tierknochen aus den antiken Schichten von Veštar“ (191-193) objavljuju rezultate arheozoološke analize iz slojeva sonde

A i B koji se datiraju od 1. do 3. stoljeća. Prema autoricama, najzastupljenije su kosti svinja, ali su pronađene i kosti ovaca i/ili koza, ekvida i riba.

Četvrto poglavlje „Ranonovovjekovni Veštar / Frühneuzeitliches Veštar“ (195–281) sadrži sedam članaka. Luka Bekić u tekstu „Novovjekovni povijesni izvori i građevinski ostaci Veštra / Historische Quellen und architektonische Überreste aus der Neuzeit von Veštar“ (197–210) interpretira kartografske prikaze turskoga kartografa Piri Reisa iz 16. stoljeća, u kojima pronalazi prvi grafički prikaz Veštra, kao i druge zemljovide iz nešto mlađih razdoblja. U nastavku opisuje metodologiju istraživanja mola 3, datiranoga u 17. i 18. stoljeće, na kojem je postavljena sonda D i rovovi E i F, te istraživanje kamene građevine na obali koja koegzistira s molom 3 i ima velik značaj za novovjekovnu veštarsku luku. U članku „Novovjekovna keramika i potencijalna radionica u Veštru / Neuzeitliche Keramik und die Existenz einer potentiellen Töpferwerkstatt in Veštar“ (211–242) Roko Surić i Josip Višnjic predstavljaju kasnosrednjovjekovnu i novovjekovnu keramiku iz razdoblja od 16. do 18. stoljeća. Keramiku su podijelili na onu grubu, zatim na keramiku s olovnom caklinom (*invetriata*), keramiku s engobom (*engobiata*) te keramiku s majoličkim premazom (*saltata*). Osim tih vrsta, izdvojena je posebna skupina nalaza koja se pripisuje mjesnoj keramičarskoj radionici. Katalog nalaza sadrži 125 jedinica, dok su ilustracije sadržane na sedam tabli. Poluproizvodi i sirovina, kao i predmeti izrađeni od stakla predstavljani su u radu „Novovjekovno staklo i potencijalna radionica u Veštru / Neuzeitliches Glas und potentielle Glashütten in Veštar“ (243–252) Luke Bekića. Nalazi staklenih boca, zdjelica, čaša, perla, štapića, grumenja sirovine, opeka s tragovima ostakljivanja te ostali brojni ulomci indikatori su staklarske radionice na području Veštra. Bekić razrađuje problematiku i daje više mogućih tumačenja, ali zaključuje da potvrdu pretpostavke o staklarskoj radionici može pružiti samo pronalazak same radionice s pećima. Kataloški je obrađeno 76 nalaza. Zasebno su u članku „Glinene lule iz Veštra / Tonpfeifen aus Veštar“ (253–266) obrađene i glinene lule koje su se proizvodile od 17. do 20. stoljeća. Luka Bekić izdvaja četiri različita općenita tipa: tzv. lončarske, tzv. ćozotske te nizozemske i engleske lule, a s obzirom na njihovu rasprostranjenost po čitavoj uvali mišljenja je da se njihova uporaba treba pripisati ribarima kojima su one bile gotovo zaštitni znak. Članak prati i katalog nalaza te tri table fotografija. Autorski je dvojac Bekić i Šimičić predstavio 13 nalaza u članku „Ostali novovjekovni nalazi iz Veštra

/ Weitere neuzeitliche Fundstücke aus Veštar“ (267-271), koje su podijelili u tri skupine: metalne, koštane i kamene. Razni utilitarni predmeti su opisani, a zatim i kataloški popisani te ilustrirani. Opeke, crjepove i ulomke kamena kao svjedoke nekadašnje čvrste arhitekture opisao je Roko Surić u članku „Arhitektonski nalazi iz novovjekovnih slojeva Veštra / Architektonische Funde aus den neuzeitlichen Schichten von Veštar“ (273-278). Ana Štilinović Mustaček i Tajana Trbojević Vukičević su – na jednak način kao i one iz antičkoga sloja – obradile „Životinjske kosti iz novovjekovnih slojeva Veštra / Tierknochen aus den neuzeitlichen Schichten von Veštar“ (279-281). Autorice nakon temeljite obrade zaključuju da pronađene kosti domaćih životinja mogu upućivati na razvijeno stočarstvo, ali i na izostanak lova u novovjekovnom Veštru.

U petom i završnom poglavlju „Zaključna razmatranja / Schlussfolgerungen“ sadržan je članak „Veštar u kontekstu rimske trgovine i prometa na istarskoj obali i značaj Veštra u novom vijeku / Veštar im Kontext von römischem Handel und Verkehr an der Küste von Istrien und die Bedeutung von Veštar in der Neuzeit“ (285-287) Luke Bekića, u kojem on iznosi zaključke o istraženom prateći kronologiju trajanja luke na temelju obradenih nalaza. Na samom su kraju „Literatura i izvori / Literatur- und Quellenverzeichnis“ (289-295), kojima prethodi cjelovit plan nalazišta s ucrtanim istraženim područjima (288).

Maja Kaleb

Luka Bekić, *Rani srednji vijek između Panonije i Jadrana. Ranoslavenski keramički i ostali arheološki nalazi od 6. do 8. stoljeća / The Early Medieval Between Pannonia and the Adriatic. Early Slavic Ceramic and Other Archaeological Finds From the Sixth to Eighth Century*, Monografije i katalozi 27, Pula: Arheološki muzej Istre, 2016., 298 str.

Plodna izdavačka djelatnost Arheološkoga muzeja Istre 2016. je godine iznjedrila monografiju Luke Bekića *Rani srednji vijek između Panonije i Jadrana. Ranoslavenski keramički i ostali arheološki nalazi od 6. do 8. stoljeća*. U pet razgranatih poglavlja djelo objedinjuje dosadašnja te nova arheološka saznanja o u znanosti još nedovoljno istraženim i „maglovitim“ pitanjima slavenske